

Андријана Лазаревић*

Институт за политичке студије, Београд

Љиљана Коларски**

Институт за политичке студије, Београд

КРИМИНОЛОГ ДИПЛОМАТА: ДОПРИНОС АРЧИБАЛДА РАЈСА У ИЗГРАДЊИ ЧВРШЋИХ ВЕЗА ИЗМЕЂУ СРБИЈЕ И ШВАЈЦАРСКЕ

Сажетак

Овај рад истражује живот и наслеђе Арчибалда Рајса, швајцарског форензичара и криминолога који је дао значајан допринос развоју форензичке науке и криминологије у Србији. Рајсова пионирска употреба научних метода у кривичним истрагама помогла је да се модернизује систем кривичног правосуђа у Србији и успостави форензичка наука као дисциплина у земљи. Поред тога, Рајс је играо кључну улогу у изградњи чвршћих веза између Србије и Швајцарске кроз свој рад као „криминолог дипломата“. Као швајцарски држављанин, Рајс је искористио своје дипломатске вештине и везе да унапреди сарадњу Србије и Швајцарске у различитим областима. Овај рад тврди да су Рајсов рад у форензичкој науци и криминологији, као и његови дипломатски напори, имали трајан утицај на обе земље. Испитујући Рајсов живот и наслеђе, рад настоји да пружи увид у његов допринос развоју криминологије у Србији,

* Имејл-адреса: andrijana.lazarevic@ips.ac.rs.

** Имејл-адреса: ljiljana.kolarski@ips.ac.rs.

*као и еволуцију српско-швајцарских односа уз приказ
савремене билатералне сарадње.*

Кључне речи: *Арчибалд Рајс, криминолог, Швајцарска,
Срби, Србија, билатерални односи*

УВОД

*Био сам са вама када стѐ били у невољи. Делио сам са вама ње
џајџње и жрџивоао сам сјајан живоџи и веома леџу каријеру која
је мноџо обеђавала.*

Чуџџе Срби!

Однос Србије и Швајцарске има богату и сложену историју, обележену културним, економским и политичким везама. Личност која је одиграла значајну улогу у обликовању овог односа био је Арчибалд Рајс (*Rudolph Archibald Reiss*), швајцарски форензичар и криминолог чији је рад оставио неизбрисив траг у обе земље. Рајсов допринос развоју форензичке науке и криминологије у Србији био је кључан, јер је помогао у модернизацији српског кривичног правосудног система и успостављању форензичке науке као дисциплине у земљи. Његово пионирско коришћење научних метода у кривичним истрагама донело му је надимак „Шерлок Холмс са Балкана”, а његову стручност су тражили и српски званичници и међународна заједница. Поред својих научних доприноса, Рајс је био и „криминолог дипломата”, користећи своје дипломатске вештине и везе за унапређење сарадње између Србије и Швајцарске. Његови напори су се кретали од саветовања српској влади о кривичном правосуђу и форензичким питањима до олакшавања културне и економске размене између две земље. Упркос значајном доприносу, Рајс је остао релативно непознат ван Србије и Швајцарске, а његово наслеђе заслужује даљу пажњу. Овај рад настоји да попуни ову празнину истражујући Рајсов допринос изградњи чвршћих веза између Србије и Швајцарске, са фокусом на његову улогу „криминолога дипломате”. Испитујући Рајсов живот и наслеђе, рад има за циљ да пружи увид у историју и еволуцију српско-швајцарских односа и пружи приказ савремене билатералне сарадње. Такође, рад настоји да допринесе научној дискусији о пресеку криминологије и дипломатије

и наглашава важност историјских личности попут Арчибалда Рајса у обликовању савременог света.

ОД ХЕМИЧАРА ДО КРИМИНОЛОГА - ЖИВОТ И РАЗВОЈ КАРИЈЕРЕ АРЧИБАЛДА РАЈСА

Пре него што се посветимо анализи рада и доприноса Арчибалда Рајса Србији и српском народу у време Првог светског рата, неопходно је да се вратимо у прошлост и представимо чињенице о животу овог великана које су допринеле његовом алтруистичком и филантропском деловању.

Потекао из угледне и имућне немачке породице, Арчибалд Рајс рођен је 8. јула 1875. године на породичном поседу Хехтсберг (*Hechtsberg*) (Levental 1984, 10). Рођен је у протестантској породици као осмо од десеторо деце али је породицу рано напустио заменивши немачки идентитет швајцарским, да би се годинама касније идентификовао са српским народом (Petrović 2015, 291). Иако мањка података о његовом приватном животу, о којем никада није много ни говорио ни писао, у одређеним писмима се може закључити да је имао осећај неприпадности у свом блиском окружењу, називајући себе „петим точком породице”, те је тврдио да је „млад и болестан” стигао у Швајцарску (Levental 1984, 14). Међутим, како се после показало, као натурализованог Швајцарац, Рајс је одлазак у Швајцарску сматрао својеврсним, личним спасом јер га је прихватила и пружила му све услове да гради успешну каријеру.

Како Петровић (Petrović 2015) свеобухватно наводи: „Немац по пореклу, Јеврејин по крви, хемичар по образовању, криминолог по занимању, пионир полицијске технике и фотографије, оснивач Института за полицијске науке и криминалистику у Лозани, организатор полицијске службе у многим европским и ваневропским земљама, професор Универзитета у Лозани и признати научник, иследник ратних злочина и ратни дописник из Србије, велики пријатељ Срба из најтежих дана, аутор бројних књига, приручника и чланака о Србији и српском народу, почасни капетан српске војске из Првог светског рата” (291). Међутим, све наведено засновано је на Рајсовом правичном резонувању дешавања његовог времена, искреном приступу у свом раду, високим моралним квалитетима, хуманистичкој души, алтруистичком карактеру и филантропском делању.

Иако је стекао диплому доктора хемије на Универзитету у Лозани, Рајс је често мењао сфере интересовања којима се детаљно посвећивао. Након хемије усмерио се на фотографију, односно, примену фотографије у судству и медицини. Одлучивши се да своје усавршавање усмери у области фотографије у криминалистици и судству, Рајс одлази у Париз и бива под менторством чувеног полицијског службеника и биометричара Алфонса Бертијона (*Alphonse Bertillon*) (Levental 1984, 21). По повратку из Париза активно се посветио истраживању и усавршавању тзв. судске фотографије и почиње са објављивањем радова, чланака, књига за које се процењује да их је било преко две стотине. Своју прву књигу под називом „Судска фотографија” објавио је 1903. године са само 28 година што му је донело велику популарност и углед у Европи али и широм света (Levental 1984, 21). Рајс је убрзо постао професор на Универзитету у Лозани код кога су се усавршавали и српски стручњаци у бертијонажи¹, међу њима Аца Андоновић, Ваца Лазаревић и Душан Алимпих (Mikić 2008, 93). Једна од највећих заслуга током живота у Швајцарској је његов свесрдни ангажман за формирање Института за техничку полицију и криминалистику 1909. године који је највећим делом финансиран личним новчаним средствима Рајса (Levental 1984, 22). Наредних пет година, док није добио позив из Србије, Рајсов живот је обележио успех у истраживању и објављивању, углед у научним круговима, те га све чешће позивају владе разних држава да држи обуке што је био случај са Бразилом, Аустралијом, Холандијом, Белгијом, Румунијом, Грчком, Луксембургом или да шаљу своје официре на обуку. Међу њима је било и неколицина Срба, попут Саве Ђорђевића и Драгољуба Савића који је стекао надимак „мали Рајс” (Levental 1984, 158).

Следеће поглавље представиће почетак Рајсовог рада у Србији, његову интеграцију у српско друштво и огроман допринос који је дао у унапређењу криминологије, превасходно полицијске технике и кривичног процеса, а највише слику о страдању и храбрости српског народа.

¹ Бертијонажа представља прву признату методу за утврђивање идентитета и евиденцију извршилаца кривичних дела коју је установио француски полицијски службеник и биометричар Алфонс Бертијон по ком је метода добила назив (Knežević Lukić 2019, 33).

ПОЧЕТАК ИЗГРАЊЕ СНАЖНЕ ВЕЗЕ СА СРБИЈОМ

Година 1914. била је пресудна у историји српског народа али може се рећи и у животу Арчибалда Рајса. На врхунцу своје каријере, одликован наградама и готово стекавши светску славу, Рајс је све то напустио и упутио се у Србију, тада њему непознату, сиромашну и угрожену државу. Овде је неизбежно питање разлога због којег Рајс готово долази у рат док многи из њега беже. Његов велики чин доласка у Србију може се приписати истанчаном осећају за правду који је био оштећен хипокризијом швајцарског политичког врха који се званично декларисао као неутралан док је уистину био германофилски настројен (Levental 1984, 31). Одлучивши се да напусти Швајцарску кренула је његова истинска борба за правду чиме је стекао и назив „војник истине и правде” (Kolundžija 2020).

Пре него што се фокусирамо на рад Арчибалда Рајса, све добробити које је учинио за Србију, укратко ћемо представити контекст у којем се Србија налазила почетком 20. века. Комплексни односи на Балкану и немогућност да се размирице реше мирним путем резултирале су избијањем Балканских ратова, од 1912. до 1913. године, који су били само увод у сукобе огромних размера. У том периоду, експанзионистичке аспирације Аустро-Угарске на Исток распламсале су се под охрабрењем Немачке да потчини балканске земље услед разочарања исходом балканских ратова. Најбољи приказ тињајућег анимозитета Аустро-Угарске према Србији види се из речи аустро-угарског конзула у Лозани: „Пазите, код нас се у Аустрији више не може. Свет је нервозан, незадовољан, унижен. Једино један победнички рат може нас извући из овог стања” (Pršić 2019, 5).

У таквим околностима Србија добија ултиматум од Аустро-Угарске као последица атентата у Сарајеву на Видовдан, 28. јуна 1914., године чиме почиње време страдања за српски народ. Већ у јесен 1914. године дешавају се први злочини Аустро-Угарске над српским становништвом у Мачви и Јадру, на које савезници нису реаговали (Petровић 2015, 291). Свирепо убиство над 4000 цивила код тзв. мачванског фронта које је починила војска Његовог Апостолског Величанства европска јавност је сматрала српском пропагандом (Despotović i Petrović 2016, 114). Тада је већ постало јасно да је Србија морала сама да пронађе начин како би се суочила са изазовима који су пред њом. Како би се испитали злочини, тадашња српска влада на челу са Николом Пашићем упутила је позив Арчибалду Рајсу

да дође у Ниш, уз искрене речи Пашића: „Треба нам један искрен пријатељ, који зна да посматра. Пођите на фронт. Отворите очи и уши и кажите онда свету шта сте видели и чули” (Petorović 2015, 291). Одлука да се позове управо Арчибалд Рајс била је елемент дипломатских напора српске владе да се ухвати у коштац са силом која је починила злочине на њеној територији, позивајући особу која је уживала поштовање и поверење Запада. С обзиром да се Рајсу може приписати невероватан осећај објективности и неутралности, какав је остао до краја рата, позив је прихватио са следећим ставом: „Нећу сакрити од вас ништа битно од онога што сам видео, јер прави пријатељ није онај који вам ласка, већ онај који вам каже истину, целу истину” (Rajs 2020, 6).

На предлог Николе Пашића, Рајс је прво обишао Ниш и аустро-угарске заробљенике како би нашао материјал за своју анкету а потом се упутио у Ваљево, где се налазио Главни Стан српске војске да извештава о злочинима који су почињени (Rajs 2020, 24). Тада ступа на дело Рајсова стручност, наочитост, академски ауторитет и професионализам. Јединственост Рајсовог рада огледа се у апсолутној објективности, преданом и марљивом раду, материјализацији доказа, а надасве приступ људима који су били веома важни субјекти истраживачког рада. Без имало пристрасности, Рајс је спровео анкету испитујући аустро-угарске заробљенике и српске очевице, поткрепио изјаве фотографијама снимљених на лицу места са прецизним подацима о имену и презимену жртава, месту и времену злочина, називу војне јединице која је починила злочине, посебно фотографије-дописнице злочинаца поред жртава (Petorović 2015, 292).

Међутим, његово истраживање се није заснивало само на изјавама аустро-угарских заробљеника и српских очевидаца већ је подразумевало темељно и савесно истраживање уз одлазак на лице места, понекад и усред паљбе, отварање гробова, прегледање лешева и рањеника, посете бомбардованих места, техничка испитивања на најсавременији начин (Levental 1984, 37). Резултати Рајсовог истраживања доказали су да су војници починили ратне злочине, противно Женевској конвенцији, а који су се састојали од следећег: разарање културне, научне, образовне установе српског народа, употребе забрањене експлозивне муниције са чиме су аустро-угарски војници били упознати, бомбардовање небрањених градова у којима није било војника и ноћу када становништво спава, а након бомбардовања је следило паљење кућа, пљачкање цркава и манастира, државних архива, масакрирање цивилног становништва

не базирајући се на старосну доб, од новорођенчета до старца (Petrović 2015, 292). Свој први извештај из Србије под насловом „Код аустријских заробљеника” упутио је управо за престижне новине из Лозане (fr. *Gazette de Lausanne*), за које је и раније писао (Despotović i Petrović 2016, 116).

Поред многобројних анкета које је спроводио, изродио се снажан интерес за политичке прилике у земљи, профил политичара, а надамсе, карактерне црте обичног човека што је допринело свеобухватности његовог истраживања. Сви почињени злочини подстакли су га да тражи одговор на питање зашто су се ти злочини десили. Рајс тврди да је дугогодишња аспирација ка ширењу територије Аустро-Угарске и доласку до Солуна допринела бестијалном понашању, компромитовању српског народа уз помоћ пропаганде на Западу како би послужила као одличан изговор за бруталне злочине (Levental 1984, 54). Овде је важно истаћи да се Рајс, поред злочина аустро-угарске војске, посветио изучавању и злочина почињених од стране Немаца али и Бугара. По препоруци српске владе, Рајс је провео пет недеља на југу Србије у току рата, уз бугарску границу, како би испитао бруталности бугарске војске (Krstić-Mistridželović i Zekavica 2016, 126).

Дошавши до чињеница и необоривих доказа са лица места, Арчибалд Рајс је већ прве године по почетку рата активно радио на промоцији јунаштва српског народа и приказивању неправде и патње кроз коју је прошао одржавањем конференција у савезничким градовима (Despotović i Petrović 2016, 117). Посвећеност истини, правди и дубоко саосећање ка српском страдању створило је у њему тежњу да се посвети помоћи, не само кроз истраживање и писање, већ дељењем патње. Као добровољац, са српском војском је прешао Албанију, био на Крфу, Солунском фронту, Кајмакчалану и на другим местима где је сматрао да је његова помоћ неопходна (Petrović 2015, 295). По повратку са Крфа организовао је смештај српске деце и избеглица на Корзици и у Швајцарској, улагао лична средства за помоћ Србији, а хонораре од објављених радова редовно слао српском фонду за сирочад у Србији (Petrović 2015, 294).

Након завршетка рата, Рајс је усмерио своју експертизу на развијање полицијског образовања у Србији. Прва државна Полицијска школа основана је 1921. године, која се развијала до Криминалистичко полицијске академије данас, а њен оснивач и први директор био је Арчибалд Рајс (Ristović 2011, 175). Увео је примену научних метода у кривичним истрагама као почетну тачку

форензике и криминологије што је довело до модернизације система кривичног правосуђа и утемељењу форензичке науке као посебне дисциплине у Србији. Поред тога, носилац је много почасних звања широм света, од тога неколико српских одликовања и медаља за заслуге у Првом светском рату као што је почасни капетан I класе пешадије Војске Краљевине СХС. Као зачетник форензике и криминологије као науке употреба научних метода у кривичним истрагама помогла је да се модернизује систем кривичног правосуђа у Србији и успостави форензичка наука као дисциплина у земљи.

Арчибалд Рајс није био Србин по рођењу али се својом љубављу према правди, моралности и српском народу може сматрати једним од највећих пријатеља Србије у њеној историји. Колико је Рајс био цењен говори и чињеница да га је карловачки владика Иринеј са 15 свештеника сахранио уз дирљиве, опроштајне речи: „дошао си из лепе Швајцарске у тренутку када се наша домовина борила за остварење националних идеала и за свој опстанак. У том тешком часу пружио си нам не само обе руке, него и срце - целог себе... у борби за народ унео си сву своју љубав, рад твој био је љубав твоја” (Kolundžija 2020, 762).

У наредном поглављу пружићемо приказ савремених билатералних односа Србије и Швајцарске који су почели да се интензивније развијају почетком 20. века захваљујући напорима Арчибалда Рајса.

САВРЕМЕНИ БИЛАТЕРАЛНИ ОДНОСИ СРБИЈЕ И ШВАЈЦАРСКЕ

Поред доприноса у области развоја криминологије у свету и Србији, допринос Арчибалда Рајса огледа се и у његовима напорима да прикаже реалну слику стања српског друштва у Европи чиме самоиницијативно улази у дипломатске воде. Иако осујећен у намери да постане швајцарски дипломата у Београду (више: Petrović 2015, 296–297), то га није спречило да кроз свој ангажман на различитим областима допринесе даљем развоју и интензивирању сарадње између Србије и Швајцарске. Билатерални односи између Швајцарске и Србије и формално бивају успостављени 1916. године. Рајс је својим настојањем да гласно говори о истини и злочинима почињеним над српским становништвом, своју међународну репутацију користио делујући као својеврсни дипломата и бранилац интереса Србије у иностранству. Из тог разлога, с правом му можемо приписати улогу

криминолога дипломате чиме је постао пионир у обједињавању одређене научне дисциплине и дипломатије.

Након више деценија затишја у односима две државе поновно интензивирање билатералних односа почиње крајем 20. века, тачније, 1991. године кроз хуманитарну помоћ и подршку миграцијама да би временом прерасла у подршку транзиционим процесима и реформама Србије у складу са европским вредностима и стандардима (Ministarstvo spoljnih poslova (MSP) n.d.). Сарадња Швајцарске са Србијом базира се на блиском партнерству заснованом на снажним политичким, економским, научним и културним везама. У овом делу рада, даћемо одговор на питање, шта карактерише савремене билатералне односе Србије и Швајцарске и у којим областима је сарадња најинтензивнија.

Најпре ћемо истаћи економску сарадњу која је посебно значајан аспект савремених односа две државе, а које се одвија путем редовних састанака влада, економских форума и заједничких комисија за постављање приоритета и разматрање евентуалних изазова. Примера ради, Организација Швајцарска глобална компанија (*Switzerland Global Enterprise*), која промовише швајцарску трговину и инвестиције, активна је у Србији и помаже у интензивирању трговинских односа. Швајцарска је у 2022. години у погледу страних директних инвестиција заузела осмо место са 162,6 милиона евра (Danas 2022), што указује на снажне економске односе између ове две земље. Споразум о слободној трговини са државама чланицама Европске асоцијација за слободну трговину (EFTA - European Free Trade Association - Швајцарска, Норвешка, Исланд и Лихтенштајн) омогућава безцарински извоз српских производа и нове инвестиције а Швајцарска је наш најзначајнији трговински партнер унутар ове заједнице држава. Швајцарска се рангира као 25. партнер Србије по обиму робне размене, 26. по висини нашег извоза и 21. по висини увоза (MSP n.d.). У Србији је регистровано 543 активних пословних субјеката, чији су већински власници швајцарски држављани, и запошљавају преко 11.000 радника (MSP n.d.). Незаобилазно је поменути и сарадњу у образовању, истраживању и иновацијама која се последњих година континуирано развија. Као показатељ тога, Србија је пуноправни члан ЦЕРН-а (European Organization for Nuclear Research) од марта 2019. године, а научна сарадња између ове две земље повећала се захваљујући различитим партнерским односима међу универзитетима. Уз научно-истраживачки аспект оживљава и културна размена што се примећује кроз подршку

програмима попут „Култура за демократију” у Србији, са циљем подстицања критичког и креативног размишљање о друштвеним темама које су од важности за локалне заједнице” (Pejović 2022).

Препознајући везе и узимајући у обзир напредак постигнут у протеклих 30 година као и преостале изазове, Швајцарска агенција за развој и сарадњу (Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC)) и Државни секретаријат за економске послове (State Secretariat for Economic Affairs (SECO)) представили су Пограм за сарадњу са Србијом за период од 2022. до 2025. Стратегија сарадње је осмишљена да подржи реформе Србије и њен пут ка ЕУ, са фокусом на демократско управљање, економски развој и запошљавање, одрживо управљање енергијом и урбаним развојем, као и управљање миграцијама ((Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC) 2022). Швајцарски програм сарадње за Србију 2022-2025 има три главна циља: први циљ је да се промовише демократско управљање и цивилно друштво тако што ће се осигурати да грађани и цивилно друштво активно учествују у инклузивним демократским процесима, ка креирању одговорнијег и ефикаснијег деловања институција. Као други циљ истакнуто је подстицање економског развоја и запошљавања осигуравањем да жене и мушкарци имају подједнако користи од инклузивног и одрживог економског раста и једнаке економске могућности. Коначно, у оквиру трећег циља истиче се бављење климатским променама и одрживим урбаним развојем тако што ће се обезбедити да српско друштво и привреда имају користи од побољшане отпорности на климатске промене и декарбонизације у складу са циљевима „Зелене агенде за Западни Балкан”. Поред наведених циљева, област сарадње од посебног интереса јесу миграције и даљи рад на унапређењу система заштите миграната и управљања системом азила.

ЗАКЉУЧАК

Арчибалд Рајс је одиграо значајну улогу у обликовању односа Србије и Швајцарске, и као криминолог и као дипломата. Његова пионирска употреба научних метода у кривичним истрагама и његове дипломатске вештине помогли су да се модернизује српски систем кривичног правосуђа и успостави форензичка наука као дисциплина у земљи. Рајсови напори су се кретали од саветовања српске владе о кривичном правосуђу до олакшавања културне и економске размене између две земље. Упркос свом значајном доприносу, Рајс је и даље

релативно непознат ван Србије и Швајцарске. Овај рад је имао за циљ да расветли његово наслеђе и истражи његову улогу „криминолога дипломате” у изградњи чвршћих веза између Србије и Швајцарске. Рајсов живот и наслеђе нуде вредан увид у део историје Првог светског рата и развој криминологије у Србији. Из српске перспективе, важно је наставити писати и помињати Арчибалда Рајса из више разлога. Прво, Рајс је био истакнути криминолог који је дао значајан допринос развоју криминологије као науке у Србији. Био је кључан и у модернизацији форензичке лабораторије у Београду и обуци српских форензичких стручњака, који су играли кључну улогу у систему кривичног правосуђа у земљи. Друго, Рајсов рад у Србији није био ограничен само на криминологију, јер је допринео и културном и друштвеном животу земље. Био је страствени заговорник просвете и учествовао у оснивању прве организације Црвеног крста Србије. Рајс је био и велики поборник српске уметности и књижевности, а његова лична збирка српске народне ношње и текстила данас се налази у Етнографском музеју у Београду.

Настављајући да пишемо и помињемо Арчибалда Рајса, одајемо почаст његовом доприносу научном, културном и друштвеном развоју Србије, истовремено наглашавајући значај великана који су у потрази за истином, правдом и добротинством. Његово наслеђе служи као подсетник на кључну улогу коју наука, образовање и дипломатија играју у изградњи бољег света.

РЕФЕРЕНЦЕ

Levental, Zdenko. 1984. *Švajcarac na Kajmakčalanu-knjiga o dr Rajsu*. Beograd: Prosveta.

Knežević Lukić, Nevenka. 2019. „Nastanak i razvoj naučno-tehničke policije u Srbiji (1904-1941).” Univerzitet u Beogradu: Studije pri Univerzitetu-Istorija i filozofija prirodnih nauka i tehnologije.

Mikić, Sava. 2008. „Dr Rodolf Arčibald Rajs, Veliki prijatelj našeg Naroda iz najtežih dana.” U *Ogledalo Arčibalda Rajsa*, ur. Dejan Mihailović 93–97. Beograd: Prosveta.

Kolundžija Zoran, ur. 2020. *Arčibald Rajs, vojnik istine i pravde*. Novi Sad: Prometaj.

Serbinfo.ch. <https://serbinfo.ch/>.

Pršić, Miloje, prir. 2019. *O Srbiji i Srbima*. Beograd: Zavod za udžbenike i Kriminalističko-policijski univerzitet.

Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije (MSP). n.d. „Švajcarska - Bilateralni odnosi.” Poslednji pristup 01. april 2023. <https://www.mfa.gov.rs/spoljna-politika/bilateralna-saradnja/svajcarska>.

Danas. 2022. “Odakle je stiglo najviše stranih direktnih investicija u Srbiju?” Poslednji pristup 1. maj 2023. <https://www.danas.rs/vesti/ekonomija/odakle-je-stiglo-najvise-stranih-direktnih-investicija-u-srbiju/>.

Raj, Arčibald. 2020. *Čujte Srbi*. Beograd: Vulkan.

Petrović, F. Milić. 2015. „Rudolf Arčibald Rajs (1875-1929).” U *Srbi i Nemci*, ur. Milorad Sofronijević, 290–303. Pančevo: Mali Nemo.

Despotović, Ljubiša, i Nebojša Petrović. 2016. „Istorijski i naučni doprinos dr Arčibalda Rajsja razotkrivanju ratnih zločina okupatora u Srbiji u Velikom ratu.” *Kultura polisa* 13 (30): 111–120.

Rajs, Arčibald. 2020. „Šta sam video i proživeo u velikim danima.” U *Arčibald Rajs vojnik istine i pravde*, ur. Zoran Kolundžija, 15–25. Novi Sad: Prometej.

Swiss Agency for Development and Cooperation. 2022. “Swiss Cooperation Programme for Serbia 2022–25”. Poslednji pristup 05. maj 2023. <https://www.eda.admin.ch/countries/serbia/en/home/international-cooperation/strategy.html>.

Krstić-Mistridželović, Ivana i Radomir Zekavica. 2016. „Serbia And The Great War Through The Eyes Of Archibald Reiss.” International Scientific Conference *Archibald Reiss Days*, Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade.

Ristović, Svetlana. 2011. “Establishing Police Education In Serbia and Contribution Of Archibald Reiss.” International Scientific Conference *Archibald Reiss Days*, Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade.

Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije. 2023. „Švajcarska - Bilateralni odnosi.” Poslednji pristup 05. maj 2023. <https://www.mfa.gov.rs/spoljna-politika/bilateralna-saradnja/svajcarska>.

Pejović, Branko. 2022. „’Interakcija’ dobila i švajcarsku podršku”. *Politika*. Poslednji pristup 05. maj 2023. <https://www.politika.rs/scc/clanak/503869/Interakcija-dobila-i-svajcarsku-podrsku>.

Andrijana Lazarević*

Institute for Political Studies, Belgrade

Ljiljana Kolarski**

Institute for Political Studies, Belgrade

DIPLOMAT CRIMINOLOGIST: CONTRIBUTION OF ARCHIBALD REISS IN BUILDING STRONG LINKS BETWEEN SERBIA AND SWITZERLAND

Resume

This paper explores the life and legacy of Archibald Risse, a Swiss forensic scientist and criminologist who made a significant contribution to the development of forensic science and criminology in Serbia. Risse's pioneering use of scientific methods in criminal investigations helped modernize Serbia's criminal justice system and establish forensic science as a discipline in the country. In addition, Risse played a key role in building stronger ties between Serbia and Switzerland through his work as a "criminologist diplomat". As a Swiss citizen, Risse used his diplomatic skills and connections to promote cooperation between Serbia and Switzerland in various fields. This paper argues that Risse's work in forensic science and criminology, as well as his diplomatic efforts, had a lasting impact on both countries. Examining Risse's life and legacy, the paper seeks to provide an insight into his contribution to the development of forensic science and criminology in Serbia, as well as the evolution of Serbian-Swiss relations with a presentation of contemporary bilateral cooperation.

Keywords: *Archibald Reiss, criminologist, Switzerland, Serbs, Serbia, bilateral relations*

* E-mail address: andrijana.lazarevic@ips.ac.rs.

** E-mail address: ljiljana.kolarski@ips.ac.rs.